

חדשות מהגן הבוטני האוניברסיטאי בגבעת רם, ירושלים

- יוני 2018

אורי פרגמן-ספיר fragman@botanic.co.il

עוד אביב חלף ובימים אלו אנו בעיצומה של עונת איסוף זרעים, מיונם והכנתם לזריעות הסתיו שיחלו כבר בספטמבר ולחלוקה. השנה חלפה בסימן הגדלת אוסף הצמחים הנדירים ובהם 295 מינים אדומים, כ-70% מכל הצמחים האדומים בארץ גדלים כיום בגן שהפך לאתר התצוגה החשוב שלהם בארץ. בנוסף אנו מגדלים עשרות מינים נדירים שאינם בסכנה ומינים נדירים מהחרמון. חשוב לציין שהגן הבוטני בגבעת רם אינו גן לצמחי ארץ-ישראל, אלא גן פיטוגיאוגרפי עולמי, המציג בין השאר את צמחי הארץ, בהקשר גיאוגרפי רחב יותר. כאן תוכלו לראות סדרות של מינים מסוגים רבים ובהם גם נציגים מקומיים, כמו מיני **עוזרה, אלה, אלון** ועוד.

למי שעוד לא מכיר, אתר מאגר המידע שלנו באינטרנט הוא [/https://jbg.gardenexplorer.org](https://jbg.gardenexplorer.org). באתר זה תוכלו לחפש כל צמח לפי שם מדעי, או עברי או אנגלי ולקבל אינפורמציה בסיסית על הצמח ומיקומו בגן הבוטני. כדאי לבקר במשתלת הגן וסביבתה, הם כלולים במסלול המבקרים בגן ושם תוכלו לראות את הצמחים בשלבי גדילה שונים וגם את אוספי הצמחים השתולים במיכלים. אל תפספסו את פינת צמחי החודש, שם פורחים צמחים מיוחדים שחלקם אינו שתול בשטחי הגן הבוטני. בסתיו נבטו בגן יותר מ-200 מיני צמחים נדירים מקומיים. זו היתה הזדמנות לתעד את הנבטים השונים וללמוד את צורת הפסיגים והעלים הצעירים. האתגר להנביט כל כך הרבה מינים בעלי דרישות שונות הוא גדול ואנו מכירים תודה לצוות המשתלה על ההצלחה הגדולה.

מימין לשמאל - נבט ציפורן הלבנון; נבט קחוינה חרמונית; נבט דו-כנף ריחנית; נבט שלמון דק. צילם: אורי פרגמן-ספיר ©
להגדלה - לחצו על התמונות

מימין לשמאל - נבט זגיאה ארגמנית; נבט זקן-תיש צהוב; נבט מחרוזת קשתית; נבט נורית הזיזים. צילם: אורי פרגמן-ספיר ©
להגדלה - לחצו על התמונות

החממה הטרופית בגן שוקמה ונבנתה מחדש, היא נשתלה מחדש לאחרונה ועדיין אינה פתוחה לקהל הרחב. כשני שלישי משטחה מיועד לצומח הטרופי, השליש הנותר מציג את המדבר. התצוגה בחממה היא תצוגה אקולוגית המנסה לחקות נופי צומח המשתנים בהדרגה מאזורים גשומים המופרים בשטחי חקלאות לאזורים יבשים. בשטחה משולבים גם צמחי מדבר ישראליים, בדגש צמחים תרמופיליים (אוהבי חום) נדירים של נאת עין גדי. מאורון יעקב, קיבלנו בחורף שתיל של **מסמור סיני** שנבט מזרעים שנאספו בכביש 12 בנגב הדרומי, הצמח הקטן לא גדל רוב החורף, אבל מאז שהוכנס לחממה המחוממת גדל במהירות ועליו מאות פרחים וגם פירות (עדות להאבקה עצמית!). צמחים נדירים אחרים המשגשים החממה הם **גרויה שעירה**, **אצבוע ים-המלח**, **גומא פפירוס** ועוד.

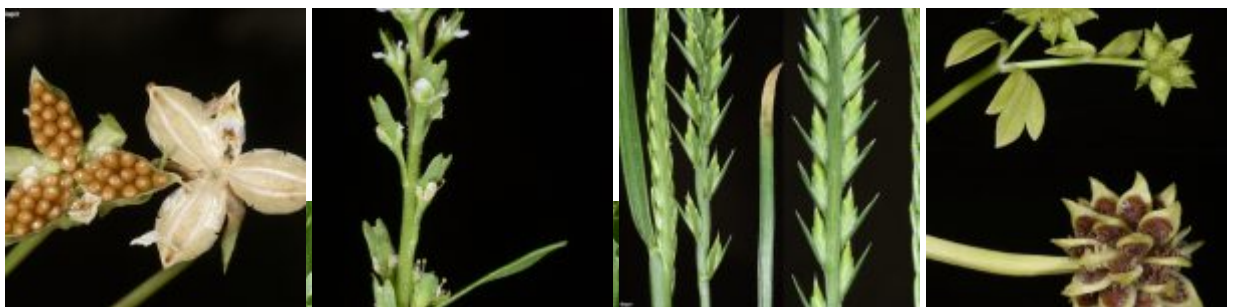

מימין - מסמור סיני בחממת הגן; משמאל - זון רב-פרחים. צילם: אורי פרגמן-ספיר ©
להגדלה - לחצו על התמונות

בשטח בור של הגן מעבר לכביש בזק, מצא דר בן-נתן כתמים של **זון רב-פרחים**, צמח נדיר מאד שלא ברשימת האדומים ולא היה מוכר עד כה בהרי יהודה. בעונה זו אנו אוספים את הזרעים שלו כדי לשמרו לשנים הבאות.

רבים מהזרעים שאנו אוספים מחולקים בין הגנים הבוטניים בארץ ובחו"ל, כמו גם בגני המקלט של רשות הטבע והגנים ובנק הגנים. גידול הצמחים בגן מאפשר לנו לתעד את כל השלבים הפנולוגיים של הצמחים, כך צולמו השנה פירות צעירים ובוגרים של **נורית הזיזים** שגודלה מזרעים שנאספו בשנה שעברה ביער אודם, תפרחות של **נרדורית מזרחית** שקיבלנו מהגן הבוטני בהר הצופים, פרחים ופירות של **שחליים שרועים** מהערבה הדרומית, פרי בהפצת זרעים של **סיגל עטוי** (שמקורו ברכס מעון) ופירות של **קדד זעיר** שגם קיבלנו מהגן הבוטני בהר הצופים.

מימין לשמאל - פירות של נורית הזיזים; נרדורית מזרחית; שחליים שרועים; סיגל עטוי בהפצת זרעים. צילם: אורי פרגמן-ספיר ©
להגדלה - לחצו על התמונות

צמחים נדירים רבים מגודלים בגן לראשונה בארץ, לדוגמא **תלתן היערות** מהר כרמים, **בולנתוס דק-גבעול** (זרעים שאסף אוהד בנימיני) ו**פעמונית צידונית** מהגליל המערבי (זרעים שקיבלנו מבנק הגנים אשר יקבל כעת חזרה כמות כפולה ומסופלת ממה שנתן לנו).

מימין לשמאל - קדד זעיר; תלתן היערות; בולנתוס דק-גבעולי; פעמונית צידונית. צילם: אורי פרגמן-ספיר ©
להגדלה - לחצו על התמונות

פרג סיני וציפורנית חדת-שיניים, שני צמחים אדומים, מהווים אתגר במשתלה, רוב הזרעים שלהם לא נבטו תחת טיפולים שונים, מעט מאד כן נבטו לנבטים שרובם קרסו ולא התפתחו. הנבטים הבודדים שכן שרדו, התפתחו לצמחים גדולים ועליהם פירות רבים שפיתחו מאות רבות של זרעים טריים. בשנה הבאה ננסה טיפולי הנבטה נוספים כדי לפצח את סוד ההנבטה של הצמח. **ציפורנית חדת-שיניים** היא הציפורנית החד-שנתית המרשימה ביותר בארץ ולדעתנו ניתן יהיה להשתמש בה לנוי כמו במינים חד-שנתיים מקומיים אחרים.

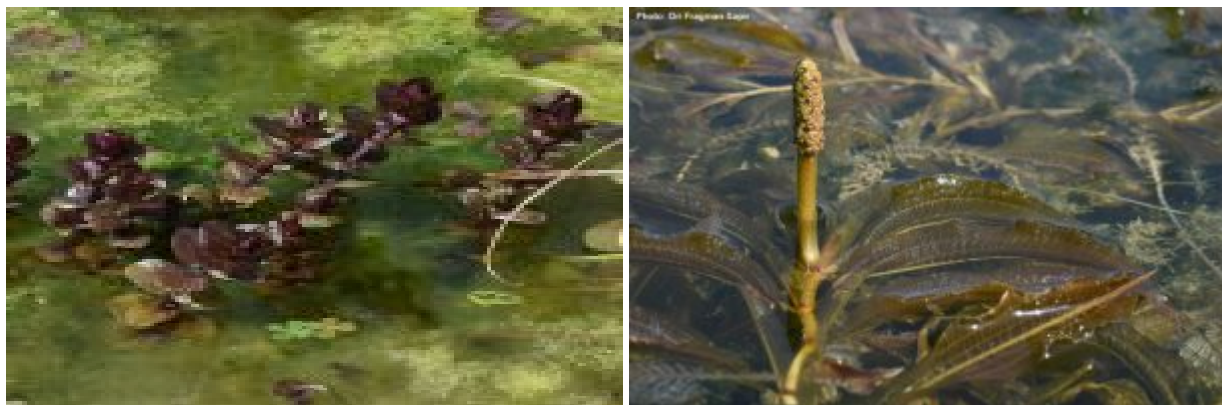
מימין לשמאל - פרג סיני; ציפורנית חדת-שיניים; שיכרון פעוט; שקד ערבי. צילם: אורי פרגמן-ספיר ©
להגדלה - לחצו על התמונות

זרעים של **שיכרון פעוט** אספנו בשנה שעברה צפונית לאילת ליד מעבר רבין לירדן. צמחי האם היו קטנים מאד. הזרעים נבטו בקלות ושתלנו 3 שתילים מהם בדלי שהוצג בגן. בדלי גדלו הצמחים לממדים ענקיים, גובהם הגיע ל-70 ס"מ זהם נשאו עשרות פרחים. זוהי אולי עדות לגמישות הגדולה בגודל הצמח אצל צמחים חד-שנתיים "היודעים" לנצל שנים גשומות לצימוח חזק, פריחה עוצמתית ויצירת הרבה זרעים.

שקד ערבי הוא שיח אדום נדיר מאד, שיחים אחדים שלו נמצאו בקניוני צפון מדבר יהודה. שתילים של הצמח קיבלנו מד"ר דורון הולנד מנווה יער. הוא הנביט מעט זרעים שנאספו בטבע ולאחר מכן הרכיב ענפים שלהם על שקד מצוי. כך למעשה נוצר גיבוי של הצמח הנדיר בכמה גנים בוטניים וגני מקלט כמו זה שבעין מבוע ובנבי סמואל. השנה הצמח פרח לראשונה בגן בגבעת רם.

את צמחי המים בגן מגדל ומרבה מזה שנים ד"ר מיכאל אבישי. במיכלי המים הגדולים שלו

יש לנו הזדמנות לראות צמחים מיוחדים בשלבים פנולוגיים שונים. כך תיעדנו השנה את פריחת **נהרונית שקופה** וגם את הבלבוב של **נענע המים**.

מימין - פריחת נהרונית שקופה; משמאל - לבלבוב של נענע המים. צילם: אורי פרגמן-ספיר ©
להגדלה - לחצו על התמונות

בגן בגבעת רם מצוי אחד מאוספי הגיאופיטים החשובים בארץ ובמזרח התיכון. עשרות מינים גדלים בדליים, פורחים ומתרבים מינית ווגטטיבית. את עודפי הצמחים בדליים אנו שותלים בגן שלנו וגם מפיצים בין גנים נוספים כמו גם במיזמים אקולוגיים כמו עמק הצבאים ושמורות טבע. **רומליאה זעירה** נמצאה בשנים האחרונות בכמה אתרים בארץ. אנו מגדלים כמה טיפוסים שלה בגן. בהשוואה ניתן לומר באופן כללי שהטיפוס של הרי יהודה בעל פרחים לבנבנים לעומת הטיפוס של מישור החוף, לו פרחים סגולים יותר. השנה השלמנו גידול של כל מיני **האחילוף** בישראל, בתחילת החורף הייתה זו ההזדמנות הראשונה להשוות את העלים של המינים אחד ליד השני. תיעוד זה יסייע בעתיד בהגדרת מיני הסוג.

מימין לשמאל - **רומליאה זעירה**, פרח לבן מהרי יהודה, פרח ורדרד ממישור החוף; העלים של כל מיני האחילוף בארץ מימין לשמאל: **א. החורן, א. הגליל, א קטן, א. הנגב, א. צר-עלים וא. זעיר**; זרעי חלמונית גדולה; פרי של **איריס הגלבווע**. צילם:

אורי פרגמן-ספיר ©

להגדלה - לחצו על התמונות

חלמונית גדולה משגשגת בגן מזה עשרות שנים, אוכלוסיית גבעת רם גדלה בעבר במקום שנמצא היום בית ספר אורט וכביש בגין. לשמחתנו מעשרות פרטים שהועתקו לגן בשנות השמונים של המאה שעברה, הופצו זרעים על ידי הנמלים וכיום יש לנו אוכלוסיה בת קיימא ובה כ-500 גושי חלמונית. בשנים האחרונות שמנו לב שחנטת הפירות בקרב החלמוניות נמוכה ביותר 1%-2. השנה מתנדבות הגן האביקו פרחים רבים בסתיו וכך קיבלנו פירות רבים עם זרעים רבים, את הזרעים חלקם ננביט במשתלת הגן וחלקם ישמשו להחלפת צמחים עם גנים אחרים.

שמחנו גם להאביק השנה את פרחי **איריס הגלבווע**, יש לנו גוש גדול וותיק עם עשרות פרחים בגן (שריד לעבודת הדוקטורט של ד"ר מיכאל אבישי משנות ה-70!), אולם הוא פרט גנטי אחד שלא חנט פירות היות ואין בצמח האבקה עצמית. השנה קיבלנו שני צמחים חדשים שמוצאם במלכישוע, גידלנו אותם במכלים וכשפרחו האבקנו באבקה שלהם את הגוש הגדול בגן וגם בכיוון השני - האבקנו באבקה מהצמח בגן את הצמחים החדשים. התוצאה היא כ-10 פירות נפוחים מלאי זרעים חיוניים.

ומעבר לגבולות הארץ נציין שני צמחים :

זרעי **שיכרון סיני** מסיני נבטו בקלות בסתיו, הצמחים גדלו לאט בחורף, אבל התפתחו מהר עם עליית בטמפרטורות והגיעו לפריחה מרשימה כבר במאי. השנה גם פרח **איריס קירקווד**, זהו איריס מקבוצת איריסי ההיכל הגדל בצפון סוריה ובטורקיה. הוא נראה כמו **איריס נצרתי**, אולם הוא כולו מנוקד בצפיפות בדומה ל**איריס הארזים**, **איריס דמשקאי**, ו**איריס השושן** מסוריה ולבנון.

מימין - שיכרון סיני; משמאל - איריס קירקווד. צילם: אורי פרגמן-ספיר ©
להגדלה - לחצו על התמונות

את כל העבודה הבוטנית-גננית הזו מבצעים אנשים רבים בגן. מתנדבות חדר הזרעים מנקות את הזרעים ושולחות אותם ליחידות הגן או לגנים אחרים בארץ ובעולם, עובדי המשתלה ומלגאי גיבון מחו"ל זורעים ומגדלים את הצמחים וצוות הגננים שותל ומגדל את הצמחים בשטח הגן. כל יחידות הגן מלוות במתנדבים שבלעדיהם לא היינו יכולים לבצע את המשימות הללו. מי שרוצה להתנדב בגן או מכיר מישהו המתאים להתנדבות כזו מוזמן ליצור קשר עם אגודת ידידי הגן הבוטני בטלפון 02-6480049 בשעות 9:00-13:00 או באימייל friends@botanic.co.il

אתם מוזמנים לבקר אותנו בגן. אינפורמציה נוספת על הגן והפעילויות שבו תוכלו למצוא באתר הגן www.botanic.co.il

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: פרגמן-ספיר, א., 2018, חדשות מהגן הבוטני האוניברסיטאי בגבעת רם, ירושלים - יוני 2018, חדש בגנים הבוטניים, כתב-עת "כלנית" מספר 5.

[חדשות מהגן הבוטני האוניברסיטאי בגבעת רם, ירושלים - יוני 2018](#)